

kértük, segítsenek, hogy a Fidesz hírei is bekerüljenek a sajtóba. Csak ennyit. Az újságírókkal a későbbiekben is ezen a szinten maradt a kapcsolat. Valóban nem manipulálni, hanem csak tárgyszerűen tájékoztatni akartuk őket. Bízunk benne, hogy ha lesz a Fidesz kapcsán miről tájékoztatni, az önmagában elég lesz. Személy szerint bízom abban, hogy a választási kampány során a Fidesz semmi olyat nem tesz, vezetői semmi olyat nem mondanak, ami normális emberi ésszel ne lenne felvállalható.

Valamikor a hó közepén – miután minden más párt már székházcsodákat kapott az illetékes államtitkár közbenjárására – a Fidesznek is kiutaltak egy párthelyiséget. Január elejére ígérték, hogy be lehet költözni. A cím tetszetős volt: Kosztolányi Dezső tér. S az alapterület is gigantikus, majd 200 négyzetméter. Ez a Molnár utcához képest a lehetőségek megháromszorozódását jelentette.

Így álltak a Fidesz és a saját ügyeim néhány nappal 1989 karácsonya előtt. A dolgok határozottan jól alakultak.

S akkor hirtelen megrendült a föld. Hirtelen minden más érdekelténné vált. Megtörtént a csoda!

Kitört a forradalom Romániában!

A TEMESVÁRI SZIKRA

December eleje óta minden este megpróbáltuk Ildikóval Kolozsvárt hívni. Semmi hír nem jött Tőkésék felől. Tőkés István viszont – a nyolc Tőkés gyermek egyike, aki már évekkorábban Kanadába települt – állandóan minket hívott, hogy mi újság. De hát mi sem tudtunk semmit. December közepe felé azután különféle csatornákon lassan szivárogni kezdtek a hírek Erdélyből és a Bánáttól. Tőkés László nagy bajban volt. Egyházi előljárója, a Ceausescuval kollaboráló Papp püspök már hetekkel korábban, élve egyházfői jogával, eltávolította Tőkés Lászlót temesvári gyülekezete éléről, csakhogy ezt sem Tőkés, sem pedig hívei nem fogadták el. Ez bizony engedetlenség volt a javából, Romániában merőben szokatlan dolog! Várható volt, hogy a rezsim ezt nem hagyja annyiban, és előbb-utóbb valamilyen fenyegető formában fellép László ellen. A lelkészről az idő tájt névtelen hírhozók halált megvető bátorsággal amatőr filmfelvételt készítettek, amit aztán a Panoráma mint saját anyagát mutatott be, később fillérekkel „jutalmazva” a bátor filmkészítőket. De hát ez egy másik történet...

Ildikó szinte folyamatosan a telefon mellett ült, közben esténként és éjszakánként a rádiót hallgattuk. December 13-án László Temesvárott végzést kapott kézhez, amelyben felszólították, hogy haladéktalanul adja át hivatalát, költözzön ki a lelkészi lakból, és távozzon a szilágysági Menyőre, egy Isten háta mögötti kis faluba, kijelölt új lelkészi állását elfoglalni. Tőkés persze nem ment, s ekkor magukat részegnek tettető provokátorok saját házában bántalmazták. Szerencsére hároméves kisgyermekét álruhában belopódzó édesapja magával vitte Kolozsvárra, majd Edit – László hitvese – szüleihez, Désre. Legálább a kisgyermek biztonságba került.

A hívek, először néhány tucatnyi, majd már több száz ember, élőláncot alkottak a paplak körül, testükkel akadályozva, hogy a lelkészt kilakoltathassák. A hívekkel szemben pedig gyülekezni kezdtek

a Securitate emberei. December 16-án immár többezresre duzzadt a temesvári lelkészt védelmezők tábora, magyarok és egyre többen románok is, vegyesen álltak űt. Utcai tüntetésbe, felvonulásba kezdtek. A helyszínre immár a rendőrség is kiszállt, Tőkés pedig elbarikádozta háza ablakait és ajtaját. Másnap, vasárnap készült megtartani az istentiszteletet. A Securitate és a rendőrség emberi szétkergették a híveket, nekimentek az ajtónak, ablakoknak. Törtek-zúztak. László, Edit s a velük lévő néhány presbiter előbb a templomba húzódott, eltorlaszolv a ház és a templom közötti átjárót. Amikor már itt is kezdtek áttörni, akkor a templomi karzaton át visszamenekültek a paplak padlására. Innen már nem volt tovább...

A fogdmegek megragadták űket, szűken vett személyi ingóságait egy teherautóra dobálták, a lelkészt és feleségét külön-külön egy-egy autóra tuszkolták, majd egy kisebb autókonvojval elhajtottak. A hívek a lelkipásztor elhurcolásának hírért szétkürtölték egész Temesvárott. December 17-én sokezes utcai tüntetés kezdődött, a Securitate, a rendőrség s estefelé a hadsereg bevonuló alakulatai a tömegbe lőttek. A védtelen emberek puszt a kézzel támadtak gyilkosaikra. A temesvári szikra fellobbant...

46. Románia, 1989. december 21–26., szekus nyíltántartás az utcán, rajta vér és sár

A vérengzés hírének hallatán Ildikóval elkeseredtünk. Aggódtunk Lászlóért, aggódtunk az egész Tőkés családért, hiszen valamennyien régóta a rezsim kedvelt céltáblái voltak. Azt hittük, hogy az elszabaduló tébolyban először velük próbál a conducator leszámolni. Mert az, hogy a téboly elszabadul, egy percig nem volt kétséges! Ildikóval újra azt forgattuk fejünkben, hogy útra kelünk, s megpróbálunk valahogyan Kolozsvárra vergődni. A Fekete Doboz is indulásra készen állt, csak-hogy Temesvárra tartott volna. E terveket azután megghiúsította a bejelentés, miszerint december 18-án hermetikusan lezárták a román határt. Aznap este a Hősök terén spontán tömegtüntetés kezdődött. Mindenki gyertyát vagy fáklyát gyújtott, s rettenetesen tehetetlennek érezte magát. Szinte kitapintható volt a félsz: mi lesz, ha Romániában kitör a polgárháború, és végül mindennek az ottani magyarok isszák meg a levét?

Jószerevel az egész ország a rádióra tapadva élt, leste a híreket, hogyan alakul a gyűlölt fasiszta diktátor sorsa, porba hullik-e végre a hatalma? Temesvárott prolongálódott a harc, a hírek szerint egyre jobban eldurvultak a hatóságok, egyre elszántabban harcolt a lakosság. 20-án már Brassóban is megmozdultak. Ez nagy megkönnyebbülés volt, hiszen azt mutatta, hogy valóban népfelkelés indulhat meg, nem marad elszigetelt a temesvári konfliktus. 21-én a diktátor saját ünneptetésére és a temesvári „huliganizmus” elítéltetésére nagygyűlést trombitált össze Bukarestben. A kitartó éltetéshez, a vastapsokhoz szokott vezér azonban elszámította magát. A tüntetés ellene fordult, az ezt közvetítő élő tévéadást megszakították. Később a tömeget a katonaság, a rendőrség és a Securitate megpróbálta szétkergetni. A román fővárosban is eldőrdültek az első lövések, estére kitört a polgárháború. Ildikóval rettenetesen aggódtunk, Kolozsvárról változatlanul semmi hír nem jött. A házakra itt is, ott is fekete zászlókat tűztek ki Budapesten és szerte Magyarországon. Szinte hallani lehetett a lélekarhang kongását. Nem tudhatta senki, hogy tőlünk néhány száz kilométerre melyik pillanatban s ki hal meg.

Másnap, december 22-én a Fidesz Molnár utcai főhadiszállásán már kora reggeltől valamennyien egy kis rádión csüngtünk. Egész Romániában tüntetések kezdődtek, a diktátor bukását követelték az emberek. Temesvárott, Brassóban, Bukarestben, Szebenben már lőt-

tek. Alighogy a delet elharangozták – kevéssel délután fél egy előtt –, megjött a hír: a felkelők elfoglalták a bukaresti tévét, bejelentették a diktátor menesztését, valamiféle nemzeti megmentő frontot alakítottak, aminek vezetője Iliescu és Roman, s abba bevásárolták Tőkés Lászlót is. Akiről éppen senki nem tudta, hogy él-e, hal-e, s hogy hová hurcolták!

A Fidesszel szemközti irodaház nyitott ablakán magyar zászlót dugtak ki, a dolgozók a Himnuszt énekelték. Kimentünk az utcára minden cél nélkül, boldogan. A Felszabadulás téren az emberek egymást ölegették, s kisvártatva kibontott magyar és román zászlók alatt ünneplő tömeg érkezett a Keleti pályaudvar felől. A napok óta a diktátor bukását követelő, a román követség előtt éhség- és ülsztrájkot folytatók jöttek. A járókelők közéjük álltak. Mámor, boldogság, megkönnyebbülés az arcokon. Mindenki sírással küszködött, többen sírtak is.

A következő órákban és napokban megmozdult az egész magyar társadalom, korábban elképzelhetetlen nemzeti egységben aktivizálódtak az energiák, mindenki, mindennel, mindenféleképpen segíteni akart. Még aznap délután a pártok és a minisztériumok sorozatban bocsátották ki a felhívásokat. A gondot csak az jelentette, hogy minden teljesen cseppfolyós volt még odaát.

A Fidesz vezetői is összeültek. Deutsch Tamás, Rockenbauer Zoltán és Németh Zsolt választmányi tagok vezetésével operatív csoportot állítottak fel, hogy legyen, aki irányítja, koordinálja a segélyakciókat. Felhívást bocsátottak ki, arra kérve a magyar ifjúságot, hogy az első adandó alkalommal, minden lehetséges módon, autóval, vonaton vagy a határ menti körzetekben gyalog, vigyen segítséget, gyógyszert, élelmiszert, újságokat, könyveket s a közelgő karácsonyra gondolva édeséget a gyermekeknek.

Kora délutánra már nagyjából tudni lehetett, hogy Romániában a diktátor és hívei nem adták meg magukat. Sőt! A Securitate több tízezer fős elitegységei mindenütt ellentámadásra készek. Hiába hát a segítő szándék, egyelőre nem lehet útra kelni. Ki tudja, hány ember hal meg, hányan maradnak sebesülten az utca kövén Románia-szerte. Ebben az elkészerítő helyzetben – nem tudni már, kinek a fejében – az a gondolat született meg, hogy a Hősök terén december 24-én ökume-

nikus éjféli istentiszteletet kellene tartani, hogy a magyar nép legalább ezzel kinyilvánítsa együttérzését a gyászban, hogy legalább ezzel lelki támogatást nyújtson a szabadságukért küzdőknek. A Fidesz választmányja közzétette az erre vonatkozó felhívást. Németh Zsolt – aki a kisebbségi ügyek felelőse volt a választmányban – s jómagam pedig arra készültünk, hogy útra kelünk, s megpróbáljuk Tőkés Istvánt – László apját Kolozsvárott – és őt magát is felkutatni s valamiképpen Budapestre hozni, hogy szóljanak a Hősök terén az egybegyűltekhez.

Mielőtt útnak indultunk volna Zsolttal, több dolgot is igen gyorsan el kellett intézni. Zsoltnak távollétünk idejére át kellett adnia különféle ismereteket, információkat a Pesten maradó válságcsoportnak, hogy az működni tudjon. Én pedig megkíséreltem valakit elérni a Fekete Doboz operatőrei közül, hogy jöjjön velem Erdélybe forgatni. Sajnos senkit sem találtam meg az országos kavarodásban. Mindenki vidéken volt aznap.

Besiettem a parlamentbe, a különféle magyar egyházak ugyanis az akkori parlamentben hivatalból képviseltették magukat vezetőjükkel, s a parlament éppen ülésezett. Kis cetliket írtam a főpapoknak, amiket beküldtem az ülésterembe a folyosói küldönccel. Mindegyik cetlire ráírtam, hogy ökumenikus istentiszteletet szervezünk szentestére, illetve éjféltre. Kértem, hogy fáradjanak ki a folyosóra, segítsenek, mondják meg nekem, ki legyen az egyházukból az, aki beszédet mond a gyülekezetnek. A római katolikusoktól és az evangélikusoktól éppen senki sem volt bent a Tisztelt Házban, egy református és egy izraelita főpap viszont igen. A református egy kifogással elhárította a választ, az izraelita pedig azt mondta, hogy valamilyen zsidó vallási ünnep tiltja az aznapi szereplést a rabbiknak. Összefutottam viszont Szűrés Mátyással, aki mint parlamenti elnök s mint ideiglenes köztársasági elnök is támogatásáról biztosította a Hősök terén megrendezendő közös istentisztelet tervét.

A Molnár utcai Fidesz-irodába visszatérve egy felbolydult hangyaboly látványa fogadott. A távol töltött másfél óra alatt máris töménytelen adomány érkezett, körülöttünk, közöttünk nyüzsögtek az emberek, fiatalabbak és idősebbek, akik valamennyien segíteni akartak. Az egyik középkorú férfi, Viktor Skodáján indultunk el Németh Zsolttal hármashban Erdélybe. Már este hat óra tájt járt az idő, s ahogy kifelé

autóztunk a fővárosból, megrázó képeket láttunk. Minden faluban és városban emberek álltak az utcákon, kezükben gyertya, magyar és román zászlók. Éppen autókat pakoltak meg mindenféle segélyszállítmánnal. A szolnoki úton személyautókból, teherautókból álló összefüggő kocsisor tartott a román határ felé. Útközben hallgattuk a rádiót, amely szinte percről percre egyre veszélyesebb híreket közölt. Újra lezárták a néhány órával korábban megnyitott román határt. Egyre vadabb, véresebb harcok dúlnak Románia-szerte. A Securitate állati kegyetlenséggel támadt rá a tüntető, védtelen lakosságra.

A konvoj egy része leállt, többen visszafordultak, mi viszont, bízva a jó szerencsében, no meg küldetésünk tudatában, rendületlenül a határ felé tartottunk. Biharkeresztéstől nem messze útelterelésbe ütköztünk. Szinte mindegy volt, hogy Nagylak, azaz Arad és Temesvár felé indulunk-e el, vagy pedig Nagyvárad és Kolozsvárnak tartunk. A Tőkés család miatt az utóbbit választottuk, pedig éppen rövid, az út padkáján lefolytatott tanácskozásunk alatt mondta be a Kossuth, hogy a biharkeresztési közúti átjáró le van zárva, csak Nagylaknál lehet átlépni a határt, de az is meglehetősen bizonytalan.

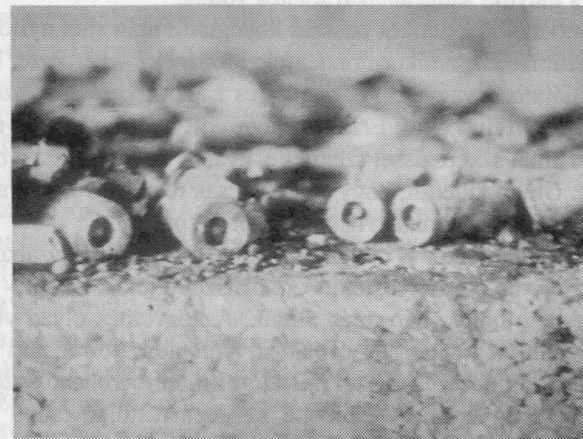
Mégis Biharkeresztés felé tartottunk. Sorban visszajöttek azok az autók, amelyek a rádió híradását hallva megfordultak még a határ előtt. A határátkelőn teljes nyugalom fogadott. Éppen amikor odaértünk, a románok újra felnyitották a sorompókat. Velünk együtt 6-8 kocsit csusszant át, azután újra lezártak mindent. A románok semmit sem kérdeztek, barátságosak voltak, és Zsoltot is beeresztették az országba, holott korábban évekig nem léphetett be Romániába, listán volt. Most viszont nem nézték a listákat tartalmazó kis könyvecskéket, csak pecsétet nyomtak az útlevelekbe, tisztelegtek, és mehettünk.

Nagyvárad utcáin nyoma sem volt a polgárháborúnak, romániai idő szerint este fél tíz felé hajtottunk át a városon, s alig-alig láttunk járőkelőt. Néhány fiatal – meglátva a magyar rendszámot – integetésbe kezdett, s ujjaival V betűt mutatott. Nagyvárad után egy darabig hasonlóan békés hangulatban autóztunk. A Király-hágóra felkaptatva azonban már kifejezett nyomottság, nyúlós rosszkedv vett rajtunk erőt. Sehol egy lelket nem láttunk, semmi hangot nem hallottunk, és az út menti házak ablaka sötétben tátongott. A Király-hágóra fél tizenegykor értünk fel, s holott korábban úgy terveztük, nem mertünk megállni.

A hágón túl, ahogy lefelé ereszkedtünk a szerpentinén, egyre nagyobb ködbe keveredtünk. Lassan már az orrunk hegyéig sem láttunk. Legalább a szekusok sem látnak bennünket – próbáltuk elviccelni a fél-szet. Nem egészen fél nap múlva ugyanezen az úton az egyik segélyszállító autó vezetőjét a szekusok kilőtték a kormány mögül.

Hunyadon áthajtva a látási viszonyok annyira rosszak lettek, hogy lényegében megszűntek. Tejfehér, áthatolhatatlan köd telepedett ránk, az út még ráadásul csúszott is a rátapadt hideg nyálkától. Úgy jutottunk el Kolozsvárig – talán 15-20 km-rel ha mentünk –, hogy Zsolt jobbra, én balra kihajolva a letekert ablakon navigáltuk Viktort. Így is többször kis híján belecsúsztunk az árokba. Éjjel egykor értünk be Kolozsvár külvárosába.

A köd itt némileg ritkult, a közvilágítás viszont gyakorlatilag nem működött. Ahogy nagyon lassan haladtunk, több száz ember közé keveredtünk. Összevissza mászkáltak az utcán, románul kiabáltak, egy részük szemmel láthatóan be volt szeszelve. Többek kezében botok és lécdarabok. Lépésben hajtottunk közöttük. Hirtelen néhányan közrefogták a Skodát, és egyikük valamivel hatalmasat vágott az autó tetejére, miután előzőleg megnézte a magyar rendszámot. Az ablakokat

47. 1989. december 23. Töltényhüvelyek Kolozsvár belvárosában

szempillantás alatt feltekertük, és tétovázás nélkül kihajtottunk a tömegből. Vadul mutogattak utánunk, és mintha egy-két kő is elrepült volna...

A főtérré érve mellükön-karjukon román nemzetiszínű szalagot viselő emberlánc állított meg. Néhány puskás kiskatona és magyar fiatalok álltak ott, őrizték az utat. Hogyan jutottak át? – kérdezték. Mi újság a külvárosban? – tudakolták egymás szavába vágva. Nem egészen értettük az izgalmat. Azután megértettük: ágyúdörgés és géppisztoly-kelepelés hangzott fel éppen ott, ahonnan néhány perce jöttünk. Arrafelé újra harcolnak – mondták a felkelők. Kiderült, hogy napközben Kolozsvárott is kisebb utcai harc volt, néhányan meghaltak, több tucat ember megsebesült. A helyzet a városközpontban azután nyugodott meg, hogy a hadsereg egyes alakulatai átálltak a felkelőkhöz.

Továbbhajtottunk Tőkésékhez. Vajon otthon vannak-e, s ha igen, akkor épségben, egészségben maradtak-e, s tudnak-e valamit Lászlóról? – ez járt fejünkben, amíg a vaksötét utcán megleltük a házat. A Tőkés szülőik Kolozsvárott a helyi református egyház kezelésében álló, U alakú, egyemeletes, mintegy húsz családnak otthont adó házban élnek. Az egyik szárnyon fényt láttunk, a nyolc Tőkés gyermek egyike – Erzsébet, a tanárnő – lakásának ablakában. A többiek, Tőkés István és lányuk, Anna ablakai sötétek voltak.

Erzsébet elhült, amikor hosszas kopogtatás után ajtót nyitott: Hát ti hogy kerültök ide, amikor mindenfele lődöznek? – kérdezte. Elmondtuk, mi járatban vagyunk: édesapját és Lászlót keressük, azért hogy Budapestre hívjuk őket. Erzsébet nem volt annyira lelkes, mint mi. A forradalmat szkepszissel szemlélte, gyanús volt számára a bukaresti fordulat. Utóbb kiderült, hogy valóban csak részben volt forradalom a forradalom, részben inkább hatalomátmentő puccs...

Éjjel fél háromkor – miután a bukaresti tévé élő adásában végignéztünk egy bő órányit a stúdióban lejátszódó jelenetekből – magunk sem egészen tudtuk, hányadán állunk. A közvetítés olyan volt, mint egy rosszul megrendezett tévéjáték. Különféle forradalmi vezetők folytattak stúdióbeszélgetést, amit időről időre berohanó katonák zavartak meg. Egyikük azt jelentette, kezében füstölő csővű géppisztollyal, hogy éppen most verték vissza a tévészékház tetejére helikopterről leszálló szekusokat. Néhány perc múlva kezükben puskát, gép-

48. December 23-a délutánja: a kolozsvári harcok egyik áldozata a kórházban

pisztolyt tartó katonák rohantak be a stúdióba, s jelentették, hogy az utca felől nagy erővel támad a Securitate, menekülni kell. Erre a résztvevők felpattantak a helyükről, és hatalmas keveredésben kifelé készültek a stúdióból. Az egyik televíziós eljük állt, és azt mondta: Innen nem megyünk el, megvédjük a székházat! Erre mindenki visszaült a helyére, a katonák a háttérben félkörbe álltak. Újabb néhány perc múlva csapzott harcos érkezett, s jelentette, hogy a támadást elhárították. És így tovább.

Éjjel fél háromkor tehát áttapogatódtunk a ház udvarán. Erzsébet kísért el bennünket édesapjához. Útközben hallottuk a külvárosban tompán kongó lövéseket. A Tőkés család feje is otthon volt, ő is a tévét nézte. Azt hiszem, azon az éjjelen az utcákon tüntetőkön és a harcolókön kívül szerte egész Romániában mindenki a tévét nézte. A műsor látványos volt, szentigaz.

Tőkés István, akit korábban a rezsimmel lepaktáló egyház vezetői ugyancsak eltiltottak a prédikálástól, szeretettel fogadott minket. Jól ismerte Zsoltot és édesapját, illetve engem is. E zaklatott éjszakán bajosan állt volna szóba idegenekkel, velünk viszont beszélgetésbe elegyedett. Hívtuk, jöjjön Budapestre, prédikálni a másnap éjféli öku-

menikus istentiszteleten. Elhárította. Nincsen útlevele – mondta. Ilyen forradalmi időkben csak átjut valahogy anélkül is – unszoltuk –, de ő kitartott amellest, hogy nem mozdul: bármi fontos dolog is az a mise, neki a család mellett a helye, amikor pár utcával arrébb lőnek. Szerencsére nálam volt a riporter-magnóm. Az idős, nagy tekintélyű, nyugalmazott teológiai-professzor, volt püspökhelyettes, arra mondta rá imádságát, amit a Hősök terére összegyűlő budapestieknek szánt. Igen szép, megrázó beszédet. Közben az ablakokon behallatszott a fegyverdörgés.

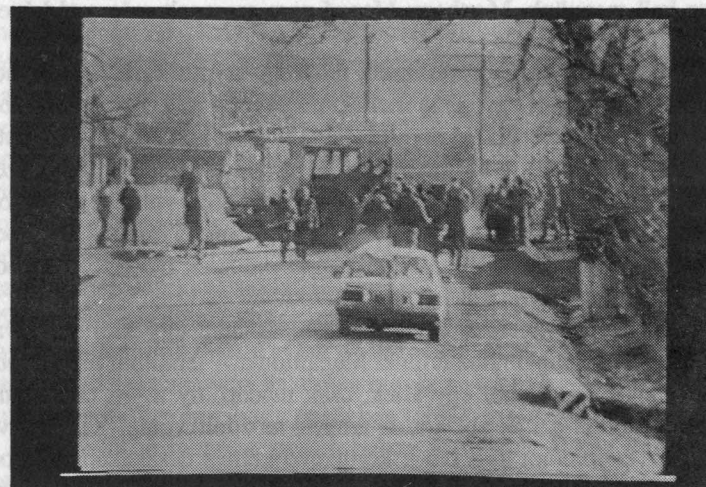
Üzenete elmondása után váltottunk még néhány szót, László fiáról kérdeztük. Ő sem tudta, hol, merre lehet.

Hajnali fél négy tájban lépett be a szobába két Tőkés fiú, a harmincas éveiben járó, Székelyudvarhelyen élő tanár, Tőkés Zsolt és a marosvásárhelyi illetőségű, néhány évvel idősebb bátyja, a szintén tanár-ember Tőkés András. Pár órája érkeztek Erdély belsejéből, ahol egyelőre csend volt, arrafelé nem lőttek. András arra készülődött, hogy útra kel, s elindul Menyőre, a Szilágyságba, hátha ott tartják őrizetben Lászlót. A család akkor már majd egy hete semmit sem tudott róla, Németh Zsolt és én csatlakoztunk Andrásához.

Mielőtt hajnali öt óra tájt útra keltünk volna, gyorsan kipakoltam a Skoda csomagtartóját. Ildikó Budapestről küldött velem ezt-azt. Gyógyszert, fecskendő, kesztyűt és – forradalom ide vagy oda – mindenféle ajándékot is. Mert hisz' küszöbön állt a karácsony. Bár azokban az órákban ez nemigen érződött.

Gyorsan felszaladtunk még Tőkés Annáékhoz – ők is a tévét nézték –, hogy egy röpké istenhozzádót mondjunk, kaptunk egy-egy nagy pohár méregerős kávé, azután Erzsébetéknél felvertük a holtfáradtan alvó Viktort, és kocsiba szálltunk. Zsolttal addig egy szemhunyasnyit sem aludtunk, éreztük, hogy hamarosan ki fogunk kapcsolni. Három autóval mentünk. Az elsőben András ült két kolozsvári fiúval, a másodikban pedig az éjszaka folyamán Debrecenből átvergődött Szabó Lukács, szintűgy Tőkésék jó ismerőse, valamint egy társa.

Kolozsvárról kifelé tartva érdekes megfigyelést tehattunk. Habár a városban több helyen is forradalmi őrés állt, s a fegyverek már elhallgattak, azért még mindig vibrált a levegő a feszültségtől. A külvárosi gyárakban éppen műszakváltás volt, s az emberek elmentek dolgozni!

49. A romániai forradalmi őrés, előtte magyar segélyszállító autó

Jártak az ormótlan trolibuszok is, sőt egy-két autó is előmerészkedett, holott előző éjszaka mindenki a tévét nézte. Ránk ez, a helyzet viszonylagos nyugodtságát tükröző – meglehet csalóka – kép jó hatást gyakorolt. Ahogy kiértünk a városból, a vérekes szemekkel vezetők, holtfáradt Viktort kivéve nyomban elaludtunk. Legközelebb bő egy-órás utazás után, Zilah város határában nyitottuk ki szemünket.

Réggel hét óra lehetett, a nap szikrázóan sütött, s kifejezetten meleg volt. Háromautós konvojunk éppen állt. Előttünk egy harckocsi torlaszolta el az utat, körülötte, rajta katonákkal, mellettük mintegy 50 felkelő állt nemzetiszín szalagokkal, kezükben fegyverrel. Tőkés András tárgyalt velük, kérte, hogy engedjenek át minket. Addigra ugyanis már idáig fajultak a dolgok: minden város, minden nagyobb falu lezárta határait, hogy megakadályozza ellenséges fegyveres csoportok behatolását, illetve a városban rekedt népnúzókat elinalását. Húszperces egyezkedés után továbbengedtek. Zilahon a református tiszteleteshez tartottunk; Menyő az ő körzetébe tartozott, elvileg tudnia kellett arról, ha Tőkés László Menyőn van. Tudott róla. Illetve arról tudott, hogy egy héttel ezelőtt odavitték, de azóta Menyő körül megfagyott a levegő, s nem érkezik hírhozó – mondta. Mindenesetre elmagyarázta, ho-

gyan kell mennünk. Merthogy Menyő nem szerepelt még a térképen sem.

Hosszas bolyongás következett, mire egy atyafitól megtudtuk, hol kell letérni az útról egy sáros mellékútra Menyő felé. A menyői úton néha majdnem elakadtunk, olyan kerékmarasztaló volt a sár. Szemmel láthatóan nemrégén több autó túrta fel a talajt. Mineu – öltött szemünkbe kilenc óra tájt Menyő román neve. Helyben voltunk. De vajon László hol, s hogyan van – néztünk össze. A motorzúgást hallva becsukódtak a házak ablakai, a kertekben az emberek fedezékbe húzódtak. Láthatóan nagyon féltek...

Újabb néhány perces latyakszalomozás után egy kicsiny, fával borított, szép templomhoz értünk. Megálltunk. A templom mellett puritán paplak állt. Sehol egy lélek, csak madárfütty a téli tavaszban. Azután mintha a ház ablakában árnyék mozdult volna. Kisvártatva kinyílt a templomot és a házat körülvevő kerítés deszkakapuja, s ott állt egy fiatal, sovány, fekete öltönyös férfi. Tőkés László! Épségben, egészségben.

András bátyja hozzá sietett, összeborultak, és percekig szóltanul álltak. Talán könny is hullott, de erről nem lenne ildomos írni. Amint-hogy mi is inkább a mezőt, a házakat és cipőnkön a sarat néztük. Néhány napja, sőt órája a két testvér aligha hitte volna, hogy még egyszer viszontlátja egymást.

Lászlóval sorban kezét fogtunk, nagy, meleg szeretettel külön-külön mindegyikönket magához ölelt. Sápadt volt, erősen feldúlt. Előlépett Editke is, László felesége. Igen feszülten, de boldogan, túlradóan mosolygott. Hát mégiscsak megmenekültünk! – erről árulkodott minden mozdulatuk.

Bevezettek minket a házba, amely jóformán teljesen türesen állt, félig fűtetlenül. A nagyszobában, ahol az egy szál kályha duruzsolt, csupasz asztalhoz ültünk, ők ketten, mi nyolcan, a frissen érkezettek és két idős menyői atyafi. Szinte kérdezni sem kellett, hol László, hol Editke beszélt, eleinte akadozva, majd egyre folyékonyabban és fel szabadultabban.

A Securitate őket őrző, vallató egysége érkezésünk előtt néhány órával vonult el – újságolták. Még előző este is szögessdrót kerítés vette körül a templomot, a paplakot, s hatalmas reflektorokkal világítottak

meg mindent. Az utcán – s körbe mindenütt – géppisztolyos, puskás őrök álltak kutyákkal. Amióta idehurcolták őket, nap nap után kihallgatásnak vetették alá mindkettőjüket. A negyedik hónapja áldott állapotban lévő asszonyt csakúgy, mint hössé vált férjét. Hol durvábban, hol finomabb módszerekkel folyt a vallatásuk: kik bujtották fel őket, melyek a külföldi kapcsolatok, mikor és hogyan érintkeztek a magyar irredenta körökkel, különösképpen a szifilitikus SZDSZ-szel és Fidesszel, illetve a revizionista MDF-fel? – ilyen és ehhez hasonló magasröptű kérdésekkel zaklatták őket naphosszat. Némi lökdösődéstől eltekintve – még Temesvárott, az ottani kizsuppolásnál – fizikailag nem bántották őket. De hát ez így is éppen elég volt, láthattuk a lassanként felszabaduló hatalmas megkönnyebbülésen. Hiszen maguk sem hitték volna, hogy épségben túléljük azt az egészet.

Részletekbe menően, percre pontosan idézték fel az elmúlt hét eseményeit, az utat Temesvárról Menyőre, az öröket, a félelmet, a szinte tökéletes elszigeteltséget, az aggodalmat tőlük elszakadt kisfiukért. A gyerek Désen biztonságban van – nyugtatta meg őket András.

A szekusok hát elmentek, s otthagyták a temesvári szikra csiholóját. Bántatlanul. Szerencse vagy *Isten óvó keze* – ahogy László mondta –, ki tudja? Töprengtünk. S találgatásba kezdtünk, hogy mi lenne a továbbiakban a teendő. András s mások is amellet kardoskodtunk, László menjen el Menyőről, menjen Désre vagy máshová, de ez a hely nem biztonságos, hiszen az országban bizonytalan kimenetelű, polgárháborús viszonyok vannak. De mindhiába! Tőkés László nem akart kimozdulni onnan. – Jó a karácsony – mutatott a templom felé –, akkor szolgálni kell a híveknek. S bármit mondtunk, bárhogy kérleltük is, ebből nem engedett.

Időközben a faluban híre mehetett, hogy nem a szeku jött vissza Tőkés Lászlóért, hanem jó barátok s egy rokon. Az emberek előmerészkedtek, s lassan szállingózni kezdtek a paplak felé. A szobába, ahol László élménybeszámolót tartott, sorra léptek be az idős, ráncos arcú, kérges kezű presbiterek. Hát hogyan hagyhatnám itt őket? – mutatott rájuk László. S valóban. Jött a karácsony, másnap már szenteste, s Tőkés Lászlót Menyőre vezényelte a sors, szolgálni a híveket...

Repültek a percek s félórák. A faluból friss virsli került, meg kenyér. Némán falatoztunk, s csak néha ütöttük össze poharainkat, kocintva a megmenekülésre, a reménységre, hogy ezután jobb élet kezdődik...

Elnéztem Tőkést. Korábban soha nem találkoztunk. Nem is értetem, mitől válhatott azzá, akivé vált. Most megfogott engem is valami. Éreztem a tisztaságot, a belső erőt, ami áradt belőle. Figyeltem, ahogy tanult emberrel, tanulatlan paraszttal s városival egyformán beszélt, egyszerű szavakkal, csendes sugárzással. Ahogyan lassan feleszmélt a meghurcoltatás okozta sokkból, percről percre erősebben hatott a környezetére. Súlyos mondanivalóit azonban a legnagyobb természetességgel adta elő, tegezve, meg-megölelve társait, cigarettát kérve, poharakat töltögetve, viccelődve.

Napnál is világosabb volt, ha édesapja visszautasította a felkérésünket, ő sem jön velünk Budapestre, Hősök tere ide vagy oda. S ekkor újra – az elmúlt hónapok során ki tudja, hányadszor – a sors kegyes volt hozzánk. Az egyik Kolozsvárról érkezett fiúnál egy videokamera rejtőzött. Hónapokkal korábban svájci csempészték be, azért hogy titokban dokumentálja a falurombolást. Eddig rejtegette a gépet, életét kockáztatva, s most nem félt magával hozni! Megvan a megoldás: ha Tőkés Istvánt és Tőkés Lászlót személyesen nem is vihetjük magunkkal, de a hangjukat és egyikük képét igen – örvendeztünk Németh Zsolttal. Jól tudtuk, az, hogy Lászlót és családját megtaláltuk, meghozza épségben, sértetlenül, komoly politikai jelentőséggel bír. Romániában és Magyarországon is.

Ha látnák a televízióban, hallanák, amit üzen, nagyban hozzájárulhatna az elszabadulóban lévő indulatok lecsillapításához. Kértük hát Lászlót: üzenjen egyfelől honfitársainak, románoknak és magyaroknak, másfelől mondjon el egy alkalmi imádságot a templomkertben, amit másnap éjfélkor levetíthetnénk a Hősök terén egybegyűlteknek. Az imádság elmondására nem kellett rábeszélni, sőt megtiszteltetésnek vette, hogy szólhat majd a gyülekezethez. Ami a nyilatkozatot illeti, attól már erősen húzódozott.

Amúgy is elég vád érte már, hogy ő a magyarországi körökkel működik együtt, s nem pedig a románokkal, a románokért munkál – fejtegette. S itt hosszas, hálás szavú kitérőt tett, megemlékezett arról a

tömegről, amelyik Temesvárott védte. Arról, hogy az ottani magyarok, románok, németek, szerbek vegyesen vontak élő védőláncot családja köré. Végül mégis ráállt a nyilatkozatra, de csak azzal a feltétellel, ha azt a magyar televízió nem mutatja be előbb, mint a román televízió.

Kiléptünk a paplak és a templom közös udvarára. Ott, a fűvön állva, háttérben a menyői házakkal és a kopár, téli fákkal, üzent. Előbb magyarul, azután románul. Nem sokat mondott, de fontosat. Megbékélést, nyugalmat, szeretetet sürgetett a romániai népek között.

Amíg Tőkés László beszélt, egyre újabb emberek jöttek. Ki tudja, hogyan, de szélesebben terjedhetett a hír: Tőkés él, s Menyőn van! Jött a falu apraja-nagyja, s jöttek egyesével és csoportosan, át a mezőkön, toronyiránt keresztül a dombokon, a szántásokon. Kisvártatva több száz szilágysági parasztember állt a templom udvarán, magyarok és románok vegyesen. Levett süveggel hallgatták, nézték a lelkész. Tőkés pedig mindöjükhöz odament, köszöntötte őket, s hívta, vegyének részt a másnapi templomi szolgálatokon.

Ezután kezdetét vette az alkalmi istentisztelet. Tőkés egyszerre szólt azokhoz, akik a templomudvar fűvén álltak és azokhoz, akik majd másnap éjfélkor a budapesti Hősök terén összegyülekeznek. Egyszerűen szólt, nem cifrázta, nem mondott különféle bibliai idézeteket. Csak beszélt az emberekhez, a békéről, a szeretetről. Szép volt. Miközben beszélt, átsétáltam a templom túloldalára, átható hangját ott is jól hallottam. Letörtem egy szilánkot a faborításról, beletettem a táskámba. Nem vagyok egy műtyürkegyűjtő, de úgy éreztem, hogy vinnem kell valamit magammal, ami sok év múlva is emlékeztet majd arra a napra, amikor minden tiszta volt, amikor sütött a nap, amikor a föld népe elzarándokolt az Emberhez, aki szikrát csiholt.

Még most, egy év múltán, e sorokat írván is csak így tudok visszaemlékezni a menyői hangulatra. Akkor minden szép és tiszta volt. Kár, hogy később a színek összekeveredtek, s visszatért a szürkeség, odalett a tisztaság. De hát az Ember is csak ember.

Délután három felé, gyors búcsúzás után, Viktorral és Zsolttal útra keltünk. Fejünkbe vettük, hogy valamiképpen elérjük az aznap esti budapesti Tv-híradót. Hadd lássa ország-világ Tőkés üzenetét. A latyakos sárban alighogy Skodánk kicsúszkált Menyőrről, egy kanárisárga Dacia állt elénk. Maguk vannak Pestről? – érdeklődött a volán mögött

A TEMESVÁRI SZIKRA

ülő középkorú férfi magyarul. Mi – válaszoltuk. Miért? – kérdeztük, látva izgatottságát. Siessenek gyorsan, a dombokon túl, ide 14 kilométerre néhány perce ejtőernyősök szálltak le, állítólag líbiaiak. Rohanok Tőkés Lászlóért, hogy meneküljön. Biztosan érte jönnek – szólt, s elhajtott a sárban.

Néhány perc múlva kiértünk a rendes útra. Zilah felé nem mehetünk, hiszen az ejtőernyősök arról jöhettek. Elkanyarodtunk a másik irányba, és Viktor, ahogy csak bírt, beletaposott a gázba. Negyedóra múlva útelzárás tartóztatott fel minket. Egy falu határában jártunk, tank állt keresztbe, mellette a szokásos felkelődség. Intettek, hogy szálljunk ki a kocsiból. Hiába magyaráztuk, hogy Tőkéstől jövünk, nemigen értették, csupa románnal kerültünk össze. Végül az egyik nagy nehezen elkezdett tolmácsolni. Meglehetősen bizalmatlansággal szemlélték minket. Átkutatták a kocsi minden zugát. Végül megnyugodtak. Elmondtuk nekik a líbiai ejtőernyősöket, de csak legyintettek: álhír, nem igaz – mondták.

Tőviről hegyire kifaggattak bennünket, hogy az úton kivel találkoztunk, illetve hogy egy fehér ARO-dzsippel nem találkoztunk-e „véletlenül”. Mondtuk, hogy egy árva lélekkel sem, s hogy különben is

50. Átállt a román hadsereg, őrzi az utat

A TEMESVÁRI SZIKRA

csak negyedórája hajtottunk ki a menyői dűlőútról. Figyeljünk nagyon, ha továbbindulunk, ha fehér ARO jönne, semmi pénzért meg ne álljunk. Menekülő, gyilkos szekusok vannak benne, s azokra vadásznak – közölték, majd barátságos hátbavágásokkal útnak eresztettek minket.

Alig mentünk két kilométert Szatmárnémeti felé, a líbiaiakkal kapcsolatban már valamelyest megnyugodva, amikor szembejött egy fehér ARO. Pontosan az út közepén, úgy, hogy elhajtani sem lehetett mellette. Kivert minket a hideg veríték. Igyekeztünk lehúzódní az útról, amennyire csak az árok engedte, s majdnem teljesen leálltunk. Amikor az ARO mellénk ért, a Skoda, mint valami megbokrosodott ló, hirtelen megugrott, s már ott se voltunk. Gondoltuk, menjetek csak fiúk, pár perc múlva belefutok a torlaszba.

Egyik apró falun robogtunk át a másik után, nem találtuk a főutat, s térképünk sem volt. Az egyik településen minden ház fel volt lobogóza közepén lyukas román zászlókkal, és integettek az emberek, a következőben pedig síri csönd, s sehol a zászlók. Helyenként egy-két tank állt az út mentén, távolról ránk irányították az ágyúcsövet, majd amikor közel értünk, s látták a rendszámot, mehettünk. A helyzet s a hangulat láthatóan pattanásig feszült.

Nemsokára bejött a Kossuth rádió, és ontotta a híreket. Temesvár felé időközben megindultak a segélyszállítmányok, és működésbe léptek az utak mentén a szeku fejedelmek – hallgattuk. Rádió keresték Rajkot az SZDSZ-től, valahol egy konvojval beragadt, és aggódtak, nem esett-e baja. Dőltek a romániai információk, újra működtek a telefonvonalak Budapest és Erdély között. Erdély, a Partium és a Bánát lakossága alighanem a magyar rádióból kapta a friss híreket. Szinte mindenfelé harcok dúltak az országban – Szebenben, Temesvárott, Bukarestben különös heveséssel. Másutt a hadsereg és néhány szekus egység átállt. Mindenütt folyt a vér, a harc, csak arra nem, ahol mi jártunk. Nem tudtuk mire vélni a dolgot, de úgy hittük, hogy csak idő kérdése, s körülöttünk is kitör az örület. Viktor hajtott, ahogyan csak tudott. Kisvártatva rátaláltunk a főútra is, s feltűnt egy tábla: Satu Mare 48 km. Fellélegeztünk. Még egy szűk óra, és kinn vagyunk a slamasztikából.

Egy falun meptünk át, s a buszmegállóban két fiú stopolt. Románok voltak, két faluval arrébb igyekeznek, mutogatták el kézzel-lábbal.

Beültek, s nagyokat mosolyogtunk egymásra. Eközben szólt a Kosuth, s éppen azt mondta be, hogy a Romániában úton lévő segélyszállítók ne vegyenek fel stoposokat, mert a securitatások így csempésznek fel bombát az autókra. Kiszállnak, s pár kilométer után robban a jármű. Szerencsére a két fiú nem értette az adást, s így furcsa pillantgatásainkat sem. Két faluval arrébb kiszálltak, és sem akkor, sem pár kilométer után a jármű nem robbant. Ebből az esetből megértettük, hogy nagyon elfáradtunk, s hogy legfőbb ideje kikerülni Romániából.

Szatzmárnémeti előtt tíz kilométerrel durrdedefektet kaptunk. Egyikünk sem értett igazán a cseréhez, az emelő elromlott. Ott álltunk és szerencsétlenkedtünk az út szélén. Egy öreg román parasztember jött ki a házából, nagy fatuskót cipelt. Azt tettük az autó alá. Eközben Szabó Lukácsék kocsija is befutott. Ők előttünk indultak, de nem tudván a líbiai kommandóról szóló álhírről, Zilah felé mentek, s többször is megálltak, be akartak várni minket. Kölcsönösen megörültünk, hogy mindenki épségben van. A kerékcserét az ő értő segítségükkel ütöttük nyélbe.

Szatzmárnémetiben a főtéren éppen tüntetett a tömeg. A román templom mögött leálltunk, és megszólítottunk egy járókelőt, nyitva áll-e a közeli határátkelő. Úgy tudja, nyitva – mondta, majd elsietetett tüntetni. Nem tudtuk, mire számíthatunk erre felé a nemrégén még rettegett román határőröktől és vámosoktól. Lukácsék mentek előre, mi távolabbról a Skodából figyeltük, mi történik. A videokazettákra és a magnófeivételre úgy kellett vigyázni, mint a szemünk fényére! Lukácsékat minden további nélkül, két perc alatt átengedték. Utánuk gurultunk, s magyar idő szerint délután négykor már a határ túloldalára értünk. A magyar határőrök úgy néztek ránk, mintha a pokolból jöttünk volna. Aznap alighanem a miénk volt az első két autó, ami román területről átjött.

Lukácsék továbbhajtottak, mi pedig kiszálltunk segítséget kérni. Viktor ugyanis addigra totálkáros lett. Nem csoda, Budapest óta – némi megszakítással – folyamatosan vezetett, s az izgalmától, akárcsak a miénk, gyakrabban volt nedves a tenyere, mint száraz. Alighogy kiszálltunk Németh Zsolttal, egy magas rangú rendőrtiszt, egy civil ruhás közeg – gondoltuk, ő is rendőr, csak titkos – és egy honvédmagy fogott közre minket, és arra kértek, hogy fáradjunk

velük. Egy irodába kísérték bennünket, s aziránt érdeklődtek, hol, merre jártunk, mit tapasztaltunk. Elmondták, hogy ilyen fogadókomiték vannak minden magyar határállomáson, a HM és a BM így próbál meg kiegészítő ismeretekhez jutni. Amit tudtunk, dióhéjban elmondtuk. Kértük, segítsenek, szeretnénk a Tőkés-féle tévéfelvételt mielőbb Budapestre juttatni, feltehetően fontos lenne, hogy a budapesti tévé átjászsza a bukarestinek, s az is, hogy bekerüljön az aznap esti magyar Tv-híradóba.

Elmondhatatlanul segítőkészek voltak. Beültettek minket egy rendőrségi riadóokocsiba, s csikorgó kerekekkel tovahajtottunk. Viktor ott maradt az út szélén, a volánra borulva. Teljesen kivolt.

A rendőrök nem sokat kérdezősködtek, hanem útközben URH-n megszervezték a továbbjutásunkat Budapestig. 60-70 kilométerenként másik riadóokcsi várt bennünket. Egyikből a másikba ültünk, s a „yard” százzal, százússzal tépett velünk végig az úton. Vijjogott a sziréna, villogtak a kék lámpák. Zsolttal hol szunyókáltunk, hol pedig azon mulattunk csendben, hogy ilyesmi is megéshet. Egy fideszest meg egy fideszesnek tartott alakot a rendőrség visz végig diadalmenetben az országon. Tudtuk persze, hogy ez Tőkésnek szól, de azért mégis mulatságosnak találtuk. Este fél hétre értünk a Szabadság térre, a tévé elé. Alig tudtunk kiszállni az autóból, úgy elfáradtunk.

A tévében eszméletlen fölbolydulás fogadott bennünket. A Híradó egész nap, szinte folyamatosan közvetítést adott a román eseményekről, s amikor éppen szünetet tartott az 1-es műsor, akkor folytatta a témát a 2-es. Hozzánk hasonlóan a tévések is több mint egy napja talpon voltak. A Híradó news-roomjába, azaz a központi hírszerkesztői szobába kísérték bennünket. Az ügyeletes szerkesztőnek elmondtuk, hogy anyagot hoztunk Tőkés Lászlóról, de a jelek szerint nem fogta fel, miről van szó, mivel éppen ötfelé figyelt egyszerre. Mindössze ugyanis annyit mondott: 50 másodperc, vágjátok meg. Elhűltünk. 50 másodperc nem lett volna elég arra, hogy Tőkés üzenete elhangozzék, mi pedig csakis ezért rohantunk lóhalálában végig a fél országon. Szó nélkül kifordultunk az ajtón, és a lift felé tartottunk. Mi is igen fáradtak s így ingerlékenyek voltunk.

A liftből éppen Aczél – a híradó néhány nappal később dicstelen módszerekkel menesztett, nagy tehetségű vezetője – és Elek, a helyet-

tese szálltak ki. Felháborodva mondtuk el az 50 másodpercet. Aczélban már benne lehetett néhány konyak, máshogy nem is bírta volna az akkor már 30 órája tartó feszültséget s azt, hogy óránként majd 20 percet, élőben, stúdióbeszélgetéseket vezet. Mégis rögtön kapcsolt, s magával ragadott bennünket. Így azután a következő egy óra alatt minden rendeződött.

A minikazettát átírták a sugárzáshoz szükséges méretű másik kazettára, ehhez az egyik technikus hazulról hozta be lélekszakadva a saját átíró készülékét. A vágók két percet összevágtak a Tőkés-nyilatkozatból, s mint szemtanúk – Zsolttal – mi is kaptunk egy percet az adásban, hogy elmondjuk, mit tapasztaltunk. Két kávé közben feldobtuk egy kétforintost, melyikünk beszéljen. Írás lett, így rám hárult a felelősség, hogy halálfáradtan élőben beszéljek a tévé fő hírműsorában. Mindenem túlestünk. Egy dolog bántott csak erősen, az, hogy a bukaresti tévé nem tudott semmiféle átjátszást fogadni. Egyszerűen megszakadt vele minden szokásos átjátszási kapcsolat.

A Tv-híradó stúdiójából a Tv2 stúdiójába hívtak, ott éppen Déri vette át a román közvetítés stafétáját. Majd 20 percen keresztül meséltetett bennünket, hogy s mint volt. A Tőkés-nyilatkozatból egy hosszabb részletet itt is bejátszottak. Reméltük, eljut majd Lászlóhoz, a képernyőn át üzentünk neki: elnézését kértük, hogy a bukaresti tévé nem adta le a magyarral egy időben a nyilatkozatát. A nézőknek pedig elmondtuk, hogy Tőkés László és édesapja képfelvételen és hangfelvételen maguk is megszólalnak majd a másnapi, karácsony esti ökumenikus istentiszteleten a Hősök terén. Kértünk mindenkit, hogy jöjjön el. S még valamire felhívtuk a figyelmet: *senki se induljon el Romániába, amíg a helyzet nem nyugszik valamennyire meg!* De sejtettük, hogy ez senkit sem tart vissza.

Az adás után elvánszorogtunk a Molnár utcába. Este tíz órakor állítottunk be. Az egész iroda, a két és fél szoba plusz hall tele volt segélyszállítmányokkal. Az utcán pakoltak, az egyik autóba be, a másikkól ki, többen éppen indulóban, többen éppen visszatérőben voltak. A Székelyföldre addig nem ment senki, a Fidesz oda küldte a szállítmányokat. A segélycsomagok közötti szűk folyosókon ott sűrűt-forgott a Fidesz fél választmánya is, csomagolt, telefonált, szerve-

zett. A másik fele már úton volt Romániába. Jöttünkre kis időre abba hagyták a nyüzsgést, és gyorsan elmeséltük, mi történt az elmúlt bő egy nap során. A másnapi istentisztelet szervezői pedig azt mondták el, hogy a szervezés még kezdeti stádiumban van. Zsoltnak meg nekem már majd leragadt a szemünk. Búcsúzóul még arra futotta, hogy megbeszéljük, a következő napon délelőtt kilenckor újra találkozunk a Molnár utcában, s akkor nekilátunk a dolgoknak.

Reggel – nem is tudom, milyen – mély álomból tápázkodtam fel az ébresztőórára. Hiába tettem fel a szemüvegem, még legalább tíz percig nem álltak be a szemeim. Egy hideg zuhany, két kávé és egy taxi segítségével kilencre beértem a Molnár utcába. Éppen úgy zajlott az élet, mint éjszaka, csak néhány arc cserélődött. Egész éjjel folyt a segélyek útnak indítása és a hazaérkezők fogadása. Többen is befutottak Brassóból, Marosvásárhelyről és Temesvárról. Talán repültek, hogy megjárták az utat. A marosvásárhelyiek kivételével rettenetes élményeket meséltek. Arról, hogy aznap este karácsony van, szó sem esett.

Éjfélkor, ki tudja, hány ember, el fog zarándokolni a Hősök terére, az ökumenikus istentiszteletre, de vajon mi lesz a menete, hogyan fog az egész dolog lezajlani? Kik beszélnek, mennyi ideig? Milyen emelvényre állnak fel, ki szervezi meg a tér hangosítását, ki a világítást? Hogyan lesz mindebből tévéközvetítés? Mikor és ki vágja össze a Tőkésékkel elkészített kép- és hangfelvételeket? – ezen töprengtünk négyen-öten. Már majdnem dél volt, de még mindig senki nem tudott semmit. Végül felosztottuk a feladatokat, s este nyolcra újabb – körtelefonnal végrehajtott – egyeztetésben állapodtunk meg. Valamint azt is megbeszéltük, hogy a szervezők fél tizenkettőkor találkoznak a Hősök terén.

Németh Zsoltnak jutott a különböző felekezeti lelkészek és papok helyszínre hívásának kényes feladata. Deutsch a hangosítás és az egész istentisztelet szervezésének koordinátora lett. Rockenbauer pedig a bevezető szöveget írta, és az istentisztelet menetét tervezte el. Rám a hang- és képanyag rendbetétele, valamint a tévéközvetítés elintézése jutott. Feladat volt tehát bőven, idő viszont csak szűken: mindössze 12 óra állt rendelkezésünkre. Holott máskor két hét is kevés lett volna...

Azokban a napokban az idő úgy gyorsult fel, hogy meg is szaporodott. Mert miközben rohant, aközben néha percek alatt intéződtek el olyan ügyek, amelyek elintézése máskor napokba telt volna. Csakis így sikerülhetett nekünk aznap éjjelre minden. E furcsa jelenségnek persze volt egy igen kézenfekvő oka. Mégpedig az a nemzeti egységreakció, amelyet a romániai forradalom sokkja kiváltott. Ez majd mindenből a jobbik énjét hívta elő, függetleníteni tudták magukat egyébként nagyon is meghatározó készletéseiktől, pártszimpátiáiktól, nézeteltéréseiktől; azokban az órákban és napokban habozás nélkül megtették, amit meg kellett tenniük. Nem számított, hogy karácsony közeleg, sem a már kivett szabadság, sőt, még az sem, ha külföldről kellett mindent félredobva hazasietni!

Először a rádióba igyekeztem. A Krónika ügyeletesei segítettek, s nem egészen egy óra alatt megtisztítottuk, és tízpercesre összeváltuk a Tőkés István-féle hangszalagot. A rádióból a televízióba mentem. Útközben – néhány üzlet még nyitva állt –, sebtében ajándékokat vásároltam, s megkértem egy taxist, hogy vigye el a csomagokat az általam megadott címre. A taxis elvitte a csomagokat, és nem fogadott el pénzt. A televízióban a porta máskor zord őrei felvezettek az éjszakai közvetítés ügyeleteséhez, Biegelbauer Tamáshoz.

A televízióban az előző este tapasztalt, izgatott munka folyt változatlanul, legalábbis a friss hírműsorokat készítő két emeleten. A romániai forradalom miatt az eredeti december 24-i adás „borult”. A nézőket ezúttal nem érdekelte a karácsonykor már megszokott műsor. Erdélyről, Romániáról akartak tudni minden új hírt, azonnal. A televíziósok java része a székházban tartózkodott. A családi fészkekben az ünnepi sütés-főzés, majd a karácsonyfák feldíszítése minduntalan elakadt, ha híreket mondtak a rádióban, vagy új felvételeket adtak a televízióban.

Amikor megérkeztem, a tévé elnöksége éppen ülésezett. Az éjszakai közvetítésről folyt a vita. Nevezetesen az éjjeli miséről. A római katolikus egyház vezetői korábban ígéretet kaptak a televíziótól arra, hogy az egri székesegyházból lesz közvetítés élőben, éjjeltől körülbelül éjjel fél kettőig. A kinyomtatott műsor is ezt a programot tartalmazta. A katolikus egyház pedig ragaszkodott az élő közvetítéshez. Ez

teljesen érthető volt, hiszen ez lett volna az első élőben sugárzott éjjéli mise a magyar televízióban, s erre joggal tarthatott igényt a legtöbb hívőt maga mögött tudó katolikus egyház. De hát közbeszólt a történelem, kitört a román forradalom, s felvetődött a Hősök terén megrendezendő ökumenikus éjjeli istentisztelet gondolata...

A televízió vezetőinek aszerint kellett döntenie, hogy melyik esemény a fontosabb, jelentősebb. Márpedig a jövőbe ők sem láthattak, megérzéseikre hagyatkozhattak csupán. Horváth Ádám százezer embert várt a Hősök terére. Ha a helyzet az ő várakozásának megfelelően alakul, akkor az már országos esemény, amit viszont élőben kell közvetíteni. A tévéelnökség végül ezt az álláspontot fogadta el. A döntés délután fél háromra született meg, amely úgy szólt, hogy a misét az egri székesegyházból felvételtől közvetítik még az éjjel folyamán, az ökumenikus istentisztelet befejeztével.

Amíg a tévéfőnökség malmai őröltek, addig Biegelbauer Tamással és még néhány segítőtvel elkezdett erőfeszítéseket tennünk, hogy létrejöhessenek az élő közvetítés feltételei. A Tőkés László-féle menyői istentisztelet filmanyagát át kellett forgatni egy másik kazettára, illetve itt-ott vágásra is szükség volt. Ezután kétféle kazettára másolatot kellett készíteni a televíziós sugárzás céljára, valamint a Hősök terei vetítésre. A hangosítást nem a televízió végezte, de kapcsolatot kellett teremteni a tévé műszaki szakemberei és a hangosítók között.

Dobogókra volt szükség. Részben azért, hogy a pap szónokok arra álljanak, s messziről is láthatóak legyenek, részben pedig azért, hogy a filmfelvételt kivetítő gépet, illetve a nagyméretű vetítőlámpákat legyen mire felállítani. A Petőfi Csarnok segített. A Fidesz, a Pecs és a tévé önkéntesei este nyolcra vállalták, hogy a térre mennek, és mindent felépítenek, összeszerelnek, beállítanak. Karácsony este nyolcra!

Az élő közvetítéshez a helyszínrre kiszálló közvetítőkocsira, több kamerára, riporterre volt szükség. S mindezzel azonnal. Emberek tucatjai kaptak telefonriasztást, jöttek be a tévészékházba, majd vonultak ki a Hősök terére. Szenteste, szinte zokszó nélkül. Délután ötkor úgy látszott, hogy a hang- és képanyag sugárzása rendben van. A tér hangosítása is készen állt. A televízió teljes felvonulása

ban élő közvetítést sugároz. A rám osztott feladatot sok-sok ember segítségével előkészítettem. Elsiettem a családhoz.

Becsomagoltam az ajándékokat, egyet-kettőt igazítottam a karácsonyfán, gyertyát gyújtottunk és énekeltünk, majd ünnepi asztalhoz ültünk. S közben hallgattuk a rádiót és a tévét: mi történik a szomszéd-ban, merre fordul Románia sorsa, s benne a magyaroké. Nem volt éppenséggel szokványos karácsony este, az biztos. De visszas sem. Talán ez volt az igazi szeretet ünnepe.

Este nyolctól tízig folyamatos telefongyeztetés következett. Mindenki mindent elintézett. Felmerült viszont az egész éjjeli istentisztelettel kapcsolatban egy új probléma. A pártoskodásé. Az addig eltelt napok során, azaz a romániai földindulás kezdete óta egyre jobban kibontakozott egy meglehetősen visszas jelenség. Bizonyos pártok, illetve a kormányzatban részt vevő, pártpolitikai alapon is közszereplő személyiségek közül többen is saját pártjuk ügyes propagálására kezdték felhasználni a nép egy-séges segítőkészségét. Mások cselekedeteit pedig ugyanekkor különféle alattomos módszerekkel megpróbálták bemocskolni. Velünk kapcsolatban például egészen elképesztő politikai manővert hoztak össze.

A Tőkés László-féle, előző esti tévéadás után, december 24-én – a tömegtájékoztatóban azokban a napokban sztárhelyzetbe került magyar honvédségi szóvivő – Keleti György nyilatkozott. Nem kevesebbet állított, mint hogy Tőkés tartózkodási helyének nyilvánosságra hozatalával, azaz azzal, hogy kiderült: Menyőn van a lelkes, veszély-be sodortuk személyes biztonságát. S hogy emiatt a HM-nek kapcsolatba kellett lépnie az új bukaresti vezetőséggel: kövessenek el mindent, szállíttassák Tőkést biztonságos helyre, és gondoskodjanak védelméről. Eme manipulatív bejelentés üzenete egyértelmű volt: a felelőtlen, forrófejű fideszesek életveszélybe sodorták a nemzeti hőst, de lám, mi, a derék, megfontolt és megbízható HM, elhárítottuk a készülődő bajt. A manipulációnak – szokás szerint – csak egy baja akadt, az, hogy semmiféle valóságalapja nem létezett. Tőkés ellen-ségei ugyanis kiválóan tudták, hogy hol van a lelkes, hiszen éppen hogy a Securitate vitte oda, ahol volt. Arról nem is szólva, hogy mi magunk unszoltuk, menjen biztonságosabb helyre, amire nem volt hajlandó. A HM pedig a polgárháborús állapotokban vergődő Romániába azt telefonozhatott, amit akart, a bukarestieknek fogal-

muk sem volt, hogy mi van az ország távolabbi részeiben, például Menyőn.

Más pártok más akcióit is el lehetne marasztalni e helyütt, de példának most ennyi talán elég. Elvégre most a visszaemlékezés, s nem az indulatok szítása a cél.

Ilyesmikről beszélgettünk telefonon egymás között. Végül is úgy láttuk civilizáltaknak, ha a bennünket ért méltatlan támadásra nem reagálunk. Ami pedig a Hősök terén a megmozdulást illeti, azt beszéljük meg, hogy még a leghalványabb látszatát is kerülni kell, miszerint az egy pártrendezvény lenne. Elhatároztuk, hogy senki nem visel Fidesz-jelvényt, sőt azok, akik szót kapnak, a Fidesz nevét még csak ki sem ejtik a szájukon. Mivelhogy mi valóban nemzeti ügynek tartottuk a nemzeti ügyet.

24-én késő este, 10 óra felé még beugrottam a Molnár utcába, megnézni, mi a helyzet a segélyfronton. A már megszokott kép fogadott. Segélyvivők indultak, érkeztek, éktelen felfordulás, csörömpölő telefonok, fáradt lelkesültség. Gyalog indultam el a Belvárosból a Hősök terére. A Népköztársaság, azaz az Andrássy úton haladtam, szép

51. 1989 karácsonya: egy magyar segélyszállítmányból kenyeret osztanak Kolozsvár belvárosában

lassan, hogy kicsit kiszellőztessem a fejem. Kíváncsi voltam, vajon hányan igyekeznek a Hősök terére, hányan jönnek össze a romániai események miatt érzett gyász és reménykedés jegyében. Sokan, nagyon sokan tartottunk arrafelé. A többség gyalogosan jött, számosan azonban autóval érkeztek. Mindenki az elmúlt napok eseményeiről beszélt, s arról, hogy micsoda rémség, hogy a szomszédságunkban még karácsonykor is ropognak a fegyverek.

Nem sokkal fél tizenkettő előtt értem a térre, amely már félig megtelt. Álltak a dobogók, fényárban úszott az egész tér. A környező utcákból, minden irányból folyamatosan jöttek az emberek, kezükben gyertyák és fáklyák, egyelőre láng nélkül. Átfurakodtam a tömegben, az arkangyalos obeliszk háta mögé. Ott állt a tévé közvetítőkocsija és a hangosítókocsi. Mindenki a helyén őrködött, minden rendben volt. A közvetítést Györfly Miklós készült kommentálni, a felkészüléshez néhány információt kért. Horváth Ádám rendező mosolyogva járkált, jól sejtette, hogy megtelik a Hősök tere. Az obeliszk előtt állt az istentiszteletet tartók részére ácsolt emelvény, rajta súlyos, fekete drapéria.

A szervezők és a lelkipásztorok a Múcsamok előtt toporogtak. Az előző napokhoz képest erősen lehűlt az idő, mindenki egyre jobban fázott. Az éjféli előtti percekben egy utolsó egyeztetést tartottunk, ki mit tesz, ki mit mond, s azután éjféli előtt egy-két perccel szép lassan fellépdeltünk a dobogóra. Eközben Roszik Gábor, aki evangélikus lelkészként készült beszélni az ökumenikus istentiszteletre összegyűlt tömeg előtt, odaszólt nekem: Zoli, a téren valahol itt van egy középkorú ember, aki azt mondja magáról, hogy valamilyen belügyi őrnagy, s hogy okvetlenül találkozni akar a Fekete Dobozzal. Mivel itt vagy, téged ajánlottalak. Miről van szó? – kérdeztem, de Roszik nem tudott már válaszolni, mivel felértünk a dobogóra. Biztosan a romániai út tapasztalatairól lenne szó, gondoltam. Eszembe jutott a szatmárnémeti határállomás fogadóbizottsága. S azután visszazökkentem a jelenbe...

A téren, amerre a szem ellátott, sűrűn álltak. Szinte mindenki gyertyát vagy fáklyát tartott a kezében, sorra gyúltak ki a fények. A fagytól kipirosodott arcú, ünneplőbe öltözött sokaság s a belőle áradó béke hangulata torokszorító érzés volt. Deutsch lépett a mikrofonhoz, és néhány szóval elmondta, hogy mely egyháztól kik fognak szólani a

gyülekezethez. Egy-egy római katolikus, görög katolikus, református, evangélikus pap, illetve lelkész és egy rabbi állt ott. Ortodox papot sajnos a rövid idő miatt nem találtunk.

Rockenbauer Zoltán alig kétperces bevezetőt mondott arról, hogy mi hozott bennünket össze a téren. A gyászról, a szolidaritásról beszélt. Előző nap hajnalban egy fiatal magyar taxist, talán Békéscsabáról indult, Arad és Temesvár között lelőttek a securitátésok – róla is megemlékezett. Majd Németh Zsolt és én, azaz a Tőkés Lászlóról hírt hozók – egy hívő és egy ateista – léptünk előre, s egy fáklyát, valamint a menyői templom faláról letört faszilánkot jelképes megemlékezés-ként meggyújtottunk. Feltartottuk a lángot.

Leléptünk a dobogóról, s a hangszórókban felhangzott Tőkés István üzenete. Néha torz volt a hang, néha el-elkalandoztak a tekintetek. Pedig szépen beszélt, valamiféle archaikus erdélyi ízzel. Utána fia, Tőkés László üzenete következett, az, amelyet előző délután a menyői templomkertben mondott el, az ott összegyűlt erdélyi parasztemberek előtt. A jelenlévők jó része valószínűleg Tőkés László kedvéért jöhetett el a Hősök terére. Minden mondatát, minden kis hangsúlyát lélegzet-visszafojtva lesték. Üzenete végén László megmondta a zsoltár számát, s énekelni kezdett. A Hősök terén álló tömeg csatlakozott hozzá. Olyan volt ez, mintha valamiféle lelki, szellemi kézfogóra került volna sor, átlépve az időn és a távolságon.

Az emelvényen álló papok és tiszteletesek, s a rabbi beszélt ezután. Valamennyien az illető egyház megújulási szárnyához tartoztak. Nagyon szépen, nagyon visszafogottan szóltak. A békét, a megbocsátást, a szeretetet hirdették. S bár egyre hidegebb lett, s mindenki egyre jobban fázott, mégsem ment el senki a térről.

Mialatt a szertartás folyt, az obeliszk tövében, félig a dobogó mögött álltam. Hátamat a szobor talapzatának vettem, és majdnem összeszecsuklottam a rám törő halálos fáradtságtól. Alig vártam, hogy véget érjen minden, s hogy végre meleg ágyba kerüljek és kialudjam magam. Alig vártam, hogy végre másnap és harmadnap nekem is karácsonyom legyen, s együtt lehessenek azokkal, akik a legközelebb állnak hozzám.

Éjjel fél kettő tájt véget ért az ökumenikus istentisztelet. Deutsch mindenkit megkért, hogy térjen békében haza, s a következő napokban

segítsen a rászorultakon, szerte Romániában. A százezernyi ember lassú léptekkel, elgémberedve indult el, többnyire gyalogszerrel, át a városon.

A dobogóról lejövet Roszik ismét hozzám lépett. Nem jött még az ember? – kérdezte. Nem is értettem először, mire gondol. Tudod, a belügyes – mondta. Kapcsoltam. Egy porcikám sem kívánta, hogy azon az éjszakán én még akárkivel is találkozam. Mégis miről van szó? – folytattam, ahol éjfél előtt abbahagytuk a beszélgetést. Állítólag a titkosszolgálatnál dolgozik, s valamilyen nagyszabású disznóságról akarja lerántani a leplet. Én is csak ennyit tudok – válaszolta Roszik. Nos, ha titkosszolgálat és lepelrántás, akkor mégiscsak várni kell egy kicsit, legfeljebb tíz perccel később kerülök ágyba – gondoltam. Jó, hol találkozunk? – fordultam a lelkészhez. Valahol itt, a tér környékén, a Szépművészeti Múzeum melletti sétányon. Azt mondta, ott sétálunk. Elöl én s tíz méternyire mögöttem te – felelte.

Sem a kezem, sem a lábam nem éreztem már, annyira átfáztam az egy helyben álldogálás alatt. Szinte jólesett a séta a Városligetnek eme részén. Lassan elindultunk. Legalább ennyi jó van az egész gyanús históriában – járt a fejemben, amíg néhány lépés távolságból követtem Roszikot. Az emberünk azonban sehol sem volt. Elsétáltunk majdnem egészen az Állatkertig, majd vissza. Hol van már? – szóltam előre a lelkésznek. Immár az egész Liget, a Hősök tere is tökéletesen néptelen volt. Hidegen szitált a köd, s a környék kezdett kifejezetten baljósá válni. Nem tudom, várjunk még! – súgta vissza félhangosan Roszik, s újabb hosszú fel-alá sétába kezdtünk. Fogalmam sem volt, hogy mi ez az egész hülyeség. Egyre fáradtabb és ingerültebb lettem. Nem sok hiányzott, hogy elbúcsúzzam Rosziktól, és végre aludni menjek. Ha tudtam volna, mi vár rám, lehet, hogy még idejében meg is tettem volna. Így viszont maradtam.

Kisvártatva – mintha a semmiből lépett volna elő – egy 180-as magasságú, szövetkabátos, szemüveges, műpém sapkás férfi ment Roszikhöz. Rövid suttogás után a lelkész és a férfi odajöttek hozzám. Zoli, ő az, akiről beszéltem – intett felém Roszik. Kezet fogtunk...

A nagy nehezen előkerült titokzatos alak elnézést kért, hogy ilyen sokáig váratott magára, de le kellett ellenőriznie a környéket, mert az ökomenikus istentisztelet alatt több belügyes társát is észrevette, s néhány általa korábban megismert Securitate-ügynököt is. Így hát önellenőrzést hajtott végre, nem ismerték-e fel, s nem követik-e. Arról van szó – folytatta –, hogy a BM-ben azt követően, hogy kitért a román forradalom, kihasználva a közfigyelem teljes elterelődését, a titkos iratok nagyütemű bezúzásába kezdtek. Ez ellen sürgősen tenni kell valamit, hiszen ha az akciót végigviszik, akkor a titkosrendőrség átmenti hatalmát, és szó sem lehet semmiféle valódi rendszerváltásról. Egyébként én belügyi őrnagy vagyok, de a nevem biztonsági okokból nem mondom meg – fűzte hozzá.

Roszikkal összenéztünk, az egész história nagyon hihetőnek tűnt, de ugyanakkor véghetetlenül valószínűtlennek is. Jön egy ember a ködből, és ilyesmiket beszél! A ködből jött ember láthatta, hogy kételkedünk, s gyözködni kezdett minket, higgyük el, igazat mond. Helyileg hol dolgozik? – kérdeztem. A Néphadsereg utcai központban. Hányadik emeleten? Az ötödiken, a III/III-as egyik titkárságán, az ügyeleten – felelte gyors kérdéseimre.

Korábban, még 1989 szeptemberében egy alkalommal már jártam a BM titkosszolgálati központjában, mégpedig Horváth Józsefnél, a szervezet vezetőjénél. Riportot akartam készíteni vele a Magyar Hírlapnak, ami azonban kútba esett. Azt viszont megtudtam, hogy a Cég – ahogy Horváth nevezte – a Néphadsereg utcában van, s magam is az V. emeleten jártam. A helyszín, az emeletszám – mondhatni – nem tartozott a közismert információk közé. Ez az ember igazat mondhat – gondoltam. Miért akarja leleplezni a saját szervezetét? – kérdeztem rá. Rájöttem, hogy bűnös dolgokat tettünk, és ráadásul még október 23-a után is, holott azóta teljesen alkotmányellenes, amit csinálunk – vála-